

COMELLES, J. M.; ALLUÉ, X.; BERNAL, M.; FERNÁNDEZ-RUFETE, J.; MASCA-RELLA, L. [comps.] (2010). *Migraciones y salud*. Tarragona. Publicacions Universitat Rovira i Virgili.

Migraciones y salud

Laia Bailo Ballesteros

Doctorat d'Antropologia, Universitat Rovira i Virgili

laia.bailo@urv.cat

El volum que es presenta a continuació, *Migraciones y salud*, és el primer de la recentment estrenada col·lecció de llibres d'Antropologia Mèdica de Publicacions URV.¹ Aquesta prometedora col·lecció, pionera a l'Estat espanyol en format de llibre electrònic i d'accés i descàrrega gratuïts en matèria d'antropologia mèdica i altres continguts de ciències socials, esdevé un instrument de gran vàlua pel que fa al coneixement i a la difusió d'aquestes disciplines. Aquesta iniciativa sorgida per membres del Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social de la URV serveix alhora com a plataforma per a la visibilitat de treballs i investigacions presentats en els col·loquis de la xarxa d'antropologia mèdica REDAM, així com per a la reedició d'altres textos clàssics o inèdits.

El llibre, format per vint-i-nou aportacions, de caràcter multidisciplinari i transversal, agrupades en quatre àrees teòriques, metodològiques i pràctiques, les quals exemplifiquen de forma veraç i sistemàtica el tema que li dona nom i contingut: la relació entre la migració i la salut. A banda d'aquesta consideració, val a dir que l'objectiu de l'obra va més enllà de la recopilació de treballs sobre migracions, ja que perfectament es pot considerar un manual per a professionals de la salut en contacte amb població d'origen divers, així com per a investigadors que treballen sobre la matèria, i per al públic interessat en la salut de les poblacions, atès que el llenguatge, l'estil i les aportacions etnogràfiques enriqueixen i faciliten la comprensió dels diferents temes tractats.

En aquest sentit, les qüestions abordades pels diferents autors de *Migraciones y salud* posen de manifest els dèficits i mancances dels sistemes de protecció a la salut d'alguns països quant a la gestió de la immigració i la diversitat

1. El llibre es pot descarregar a través de <<http://librosantropologiamedica.blogspot.com>>, així com també accedir als altres números de la col·lecció.

cultural. Així mateix, s'hi destaquen les dificultats dels professionals que estan implicats en una relació d'ajuda o terapèutica en el context del procés de salut / malaltia / atenció dels immigrants. Des d'aquesta perspectiva podem trobar estudis, projectes i alternatives des del prisma dels països receptors de les migracions com ara el cas espanyol, el francès, l'italià o bé els d'alguns països nord-europeus i centreeuropeus. Però també hi podem trobar l'altra cara de la migració que representa el context d'origen i l'impacte en alguns països emissors, entre els quals es troben països africans i de l'Amèrica Llatina. És precisament aquest un dels punts forts que hi podem trobar, com és la interrelació entre la teoria i la pràctica o, si es vol, entre la recerca i l'acció. Aquest element resulta fonamental a l'hora d'aproximar-nos a una realitat com és la immigració i la diversitat ètnica i cultural, especialment si parlem de temes de salut i atenció de les persones, ja que la majoria dels aspectes rellevants passen desapercibuts o bé s'obvien intencionadament. A través de l'experiència directa i de la posterior reflexió i abordatge teòric de les situacions quotidianes en hospitals, centres d'atenció primària, centres de salut mental, centres d'acollida a immigrants en situació irregular, es posa de manifest que ni les polítiques socials i sanitàries, ni els professionals han estat entrenats i degudament preparats sota unes directrius planificades racionalment per oferir una atenció adient als problemes de salut i socials que presenta aquest sector de la població.

Alguns dels aspectes treballats en els blocs dedicats a la teoria i les polítiques fan referència a les relacions de subalternitat, discriminació i racisme a les quals estan sotmesos els immigrants d'algunes procedències. Aquestes relacions i desigualtats estan determinades, en molts casos, per part de les polítiques, les institucions i alguns sistemes mèdics, malgrat que no hi hagi una intencionalitat directa. Així, la creació de dispositius específics, a vegades fora de la xarxa d'utilització de la població en general, o bé serveis i recursos de mediació cultural en l'àmbit de la salut fallen, ja que no hi ha un coneixement profund i sistematitzat del context cultural de la població atesa. Aquesta situació crea angoixes, malestar, tensions i incomprensió per part dels professionals i dels usuaris, perquè la relació que s'estableix dificulta un procés terapèutic eficient i satisfactori. Un altre element interessant derivat de la posició dels immigrants en el sistema és la instrumentalització del risc, la qual configura un escenari d'alerta i vigilància constant on l'estandardització de la vida social, econòmica i política no deixa lloc a la diferència i a les vicissituds humanes. Segons els

autors, d'aquí ve la preocupació i l'abordatge de la salut mental dels immigrants amb la voluntat de tractar-la com una cosa extraordinària sense tenir en compte, moltes vegades, que els patiments i desajustos de les persones immigrades estan en estreta relació amb l'enyorança, el desarrelament però també l'estatus i condició d'immigrant en la societat receptora lligada a la marginació i exclusió social com a resultat de la situació administrativa i, en aquest sentit, les conseqüències dels seus patiments amenacen l'ordre establert.

Però, com és possible combatre la discriminació en els centres de salut, els hospitals i altres serveis? És possible algun model basat en la participació que sigui efectiu per millorar l'atenció als immigrants o refugiats? Quin paper juguen els condicionants de salut? Quina relació i impacte, des del punt de vista etnogràfic, hi ha entre la migració i els desajustos psíquics i els trastorns mentals? Quin paper juga la mediació cultural en el sector salut? Aquestes i altres respostes es poden trobar en el bloc referent a les pràctiques centrat en les experiències de determinats recursos i dispositius que, mitjançant el coneixement etnogràfic, ofereixen una alternativa a la concepció hegemònica a la salut i un abordatge sensible a la diversitat altament eficient. Però, més enllà d'aquestes experiències, en el darrer bloc del volum dedicat als casos etnogràfics, les autores i els autors ens mostren vessants diferents en els seus estudis amb relació a la implicació directa en l'atenció a la salut de determinats col·lectius i l'impacte en els països d'origen. Alguns d'aquests estudis etnogràfics en són la prova, com ara el coneixement de la salut sexual i reproductiva de les dones magrebines, o bé la importància del coneixement del context d'origen del col·lectiu equatorià a Catalunya, els malians *soniké* a França i l'impacte del migrant en l'estructura social i familiar maliana, la problemàtica de salut dels temporers al camp murcià o bé l'anàlisi dels processos de salut / malaltia / atenció de la migració femenina i la prostitució. Com a conclusió final extreta d'aquests exemples i els blocs precedents, hi ha la constatació que *Migraciones y salud* convida a la reflexió sobre el tractament i abordatge de la salut de les persones, però també sobre la necessitat d'apostar per la investigació qualitativa, transversal i comparativa com a eina eficaç atesa la implicació i repercussió del coneixement aportat per la investigació etnogràfica directament en les pràctiques dels professionals i en la confecció de projectes, dispositius, protocols i, en definitiva, unes polítiques sanitàries justes i eficients.